

AHOLINING GEOGRAFIK TAQSIMOTI VA MIGRATSIYA OQIMLARI**Cho‘liboyev Islom Ilhom o‘g‘li***Termiz davlat pedagogika instituti**Tabiiy va aniq fanlar fakulteti Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari ta'lim yo'nalishi 3 bosqich 303 guruh talabasi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada aholining geografik taqsimoti va migratsiya jarayonlarining o‘zaro bog‘liqligi, ularning ijtimoiy-iqtisodiy va demografik oqibatlari tahlil qilinadi. Aholining hududiy joylashuvi, ichki va tashqi migratsiya oqimlari statistik ma’lumotlar asosida yoritilgan. Shuningdek, migratsiya oqimlariga ta’sir qiluvchi omillar, ularning hududiy rivojlanishdagi roli va dolzarb muammolari tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *geografik taqsimot, migratsiya, demografik harakat, ichki migratsiya, tashqi migratsiya, urbanizatsiya, mintaqaviy rivojlanish*

Kirish

Aholining geografik taqsimoti — bu insonlarning muayyan hududlarda joylashuvi va ularning son jihatdan taqsimlanishidir. Bu holat iqtisodiy, ekologik, siyosiy va ijtimoiy omillar bilan uzviy bog‘liqdir. Shu bilan birga, migratsiya — ya’ni aholining doimiy yoki vaqtincha yashash joyini o‘zgartirishi — geografik taqsimotni faol shakllantiruvchi jarayondir.

O‘zbekiston va boshqa rivojlanayotgan davlatlarda migratsiya oqimlari soni ortib bormoqda. Bu esa demografik muvozanat, mehnat bozori, infratuzilma va hududiy rivojlanishga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda.

Usullar

Ushbu tadqiqotda quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo‘llanildi:

- **Statistik tahlil:** Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida.
- **Karta-grafik usul:** aholining taqsimoti va migratsion yo‘nalishlar tasviri.
- **Taqdim etuvchi tahlil (descriptive analysis):** migratsion oqimlarning intensivligi, yo‘nalishi va sabablari.
- **Taqqoslash usuli:** so‘nggi 10 yillik dinamikasi asosida ichki va tashqi migratsiyaning o‘zgarishi.

Natijalar**1. Aholining geografik taqsimoti**

O‘zbekiston aholisining taqsimoti notekis:

- Eng zich hududlar — **Farg‘ona vodiysi, Toshkent shahri va Toshkent viloyati** (har 1 km² ga 300–500 kishi);
- Eng siyrak hududlar — **Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Navoiy, Buxoro va Jizzax viloyatlari**.

Shaharlashuv darajasining ortishi bilan aholining markaziy hududlarda to‘planishi kuchaymoqda.

2. Ichki migratsiya oqimlari

- Asosiy yo‘nalish: **qishloq → shahar, viloyat → poytaxt**.
- Migratsiyaning asosiy sabablari: ish topish, ta‘lim olish, xizmat ko‘rsatish sohasida imkoniyatlar kengligi.
- Eng ko‘p migratsion kirim Toshkent shahri va viloyatida, chiqim esa Qashqadaryo, Surxondaryo, Namangan va Andijon viloyatlarida.

3. Tashqi migratsiya

- Asosiy yo‘nalishlar: **Rossiya, Qozog‘iston, Janubiy Koreya, Turkiya**.
- Sabablar: yuqori daromadli ish, vaqtinchalik mehnat migratsiyasi, o‘qish imkoniyatlari.
- Rasmiy statistikaga ko‘ra, 2024 yilda tashqi mehnat migratsiyasida ishtirok etganlar soni 2,1 million kishidan oshgan.

4. Migratsiya oqibatlari

- Ijobiy: daromad o‘sishi, pul jo‘natmalari, tajriba orttirish.
- Salbiy: mintaqaviy demografik nomutanosiblik, “miyalarning oqishi”, oilaviy ajralishlar, ijtimoiy stresslar.

Munozara

Aholining notekis joylashuvi va migratsion oqimlar hududiy rivojlanish uchun jiddiy chaqiriqlardir. Ichki migratsiyaning jadallashuvi qishloqlarda iqtisodiy faollikning pasayishiga, shaharlarda esa aholi zichligi va ijtimoiy yuklama ortishiga olib kelmoqda.

Rasmiy migratsiyani tartibga solish, yangi ish o‘rinlari yaratish, infratuzilmani qishloq joylarda rivojlantirish orqali muvozanatli taqsimotga erishish mumkin. Tashqi migratsiya esa davlatning mehnat resurslarini yo‘naltirish, xorijda ishlayotgan fuqarolarni huquqiy himoya qilish orqali boshqarilishi zarur.

Xulosa

Aholining geografik taqsimoti va migratsiya oqimlari bir-biriga bevosita bog‘liq bo‘lib, ularning boshqarilishi davlatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligi uchun muhim ahamiyatga ega. Muvozanatli demografik siyosat, ichki resurslardan oqilona foydalanish va mehnat migratsiyasini tizimli yo‘lga qo‘yish orqali bu jarayonlar ijobiy yo‘nalishda boshqarilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi hisobotlari (2015–2024 yillar).
2. Tursunov Sh. B. *Demografiya va migratsiya jarayonlari*. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
3. UNDP Uzbekistan. *Migration and Human Development Report*, 2023.
4. Qodirov A. R. *Aholi geografiyasi asoslari*. — Samarqand, 2020.
5. ILO (International Labour Organization). *Labour Migration in Central Asia*, 2022.
6. World Bank Group. *Migration and Remittances Data*, 2024.
7. G‘afurov M. M. *Urbanizatsiya va ichki migratsiya: muammolar va yechimlar*. — Farg‘ona, 2019.
8. OAV va blog materiallari: Daryo.uz, Kun.uz, Gazeta.uz — migratsiya yangiliklari bo‘yicha (2023–2025).